

Финансиране на инвестициите и амортизационна политика в земеделските предприятия

Иванка Димитрова

Financing of investments and depreciation policy of the agricultural business establishments:

This report presents the opportunity lying ahead of the agricultural producers for utilizing continuously and progressively the financial resources submitted to them, this being pursuant to Measure 121 Modernization of Agricultural Holdings of the Rural Development Programme. The already established and still establishing, thanks to the EU, investment media, is to be utilized, so as developed by the Bulgarian agricultural holdings throughout elaboration of the depreciation policy, due to serve as a tool for their strategic management.

Key words: financing, investments, Measure 121 Modernization of Agricultural Holdings, depreciation policy, compatibility.

ВЪВЕДЕНИЕ

Европейският модел на земеделието се основава на многофункционалното естество на селскостопанската дейност. Съществен елемент от този модел е политиката за развитие на селските райони (втори стълб), който, разбира се, е във взаимодействие с пазарните мерки (първи стълб). Селскостопанската политика и политиката за развитие на селските райони играят ключова роля за сближаване на европейските държави във всяко едно отношение. [13] Едно от направленията е относно **инвестициите за модернизирани земеделските стопанства** [6]. Реализацията на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) в тази посока е възможна с помощта на *Мярка 121 Модернизирани земеделските стопанства (M121M3C)*, която има връзка с дълготрайните материални активи (ДМА) и амортизационната политика. Общата селскостопанска политика (ОСП) дава възможност на земеделските предприятия в България да инвестират в ДМА и чрез разработването на амортизационната си политика да използват първоначалните инвестиции (с източник европейските субсидии) за постоянно обновяване на активите с цел повишаване на конкурентоспособността си.

Целта на настоящия доклад е, въз основа на анализ изпълнението на *M121M3C* към ПРСР в България, да се очертае възможността амортизационната политика да служи като икономически стимул за инвестиране и средство за повишаване на конкурентоспособността.

За реализиране на поставената цел са решени следните **задачи**:

- представяне на земеделието в България през погледа на ОСП на ЕС;
- анализиране изпълнението на *M121M3C* към ПРСР за периода 2007-2013;
- разкриване на връзката между *M121M3C* и амортизационната политика;
- очертаване на ОСП на ЕС през новия програмен период 2014-2020.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Представяне на земеделието в България през погледа на ОСП на ЕС

В периода 2000-2006 г. българското селско стопанство получава малка, но постоянно нарастваща държавна подкрепа. След 2007 г. селскостопанските субсидии рязко нарастват. България въвежда *схема за единно плащане на площ (СЕПП)* като, преходен и по-лесен за администриране, вариант преди евентуалното бъдещо въвеждане на *схемата за единно плащане (СЕП)*³². Първоначално определеният срок на действие на СЕПП е до 2009 г., като впоследствие е удължен до 2013 г. С прик-

³² Основната разлика между СЕПП и СЕП е, че СЕПП определя размера на субсидиите единствено на база за размера на обработваната от стопанствата площ, а СЕП определя размера на подпомагането на база количеството на произведената селскостопанска продукция към даден минал период от време.

лючването на първия период на действие на ОСП (2007-2013) може да се твърди, че след въвеждането на СЕПП и НДП (Национални допълнения за площ) процесите на реструктуриране и концентрация в селското стопанство се ускоряват. За в бъдеще подпомагането би следвало да се фокусира върху т. нар. „втори стълб“ на ОСП (ПРСР), чрез който да се финансират инвестиции и иновации във всички подотрасли на агросектора и без значение на размера на стопанствата. [2]

В съответствие с двата стълба на ОСП на ЕС в Европа са обособени два земеделски фонда, които финансират селскостопанската политика на ЕС и инвестициите за съхранение и развитие на селските райони [9].

Европейският земеделски фонд за гарантиране на земеделieto (ЕЗФГЗ) финансира основно пазарната подкрепа за земеделска продукция, директните плащания за фермерите, информационните кампании, специфичните ветеринарни мерки и други.

Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) финансира националните програми за развитие на селските райони. Той субсидира инвестиции (в земеделieto, преработвателната промишленост, горската индустрия) като покупка на земеделска техника, съвременно производствено оборудване, технологични линии, машини; строеж на складови помещения и пречиствателни станции; създаване на животновъдни ферми, овощни градини и други. В селските общини се подкрепят проекти за подобряване на инфраструктурата, за ремонт на пътища, водни и канализационни системи, за стартиране на малък бизнес, за селски туризъм и други. Общият размер на средствата за развитие на селските райони, за периода 2007-2013 г., възлиза на 3 242 млн. евро (6 340 млн. лв.), от които:

- 2 609 млн. евро (5 103 млн. лв.) - осигурени от ЕЗФРСР;
- около 633 млн. евро (297 млн. лв.) - национално съфинансиране (20%).

Средствата от ЕЗФРСР се усвояват чрез кандидатстване по ПРСР.

Анализиране изпълнението на *Мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства“* към ПРСР за периода 2007-2013

ПРСР е наследник и продължение на програма САПАРД. По-голяма част от мерките, действали по САПАРД, продължават да се прилагат, но с частична промяна в условията. В програмата са обособени четири приоритетни оси, съответстващи на основните направления:

- Ос 1: Подобряване на конкурентоспособността на земеделския и горския сектори (*Мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства“*);
- Ос 2: Подобряване на околната среда и селската природа (управление на земята);
- Ос 3: Качеството на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика;
- Ос 4: „ЛИДЕР“.

В *таблица 1* е представена информация за изпълнението на *M121M3C* към 01.01.2013 г.³³, която показва следното:

- **постъпилите заявления** по *M121M3C* са 1,65% от всички постъпили заявления към ПРСР с относителен дял на стойностното изражение в заявленията 14,66%;

³³ Анализът на изпълнението на *M121M3C* не включва последната година (2013) от програмния период (2007-2013) поради факта, че усвояването на средствата е удължено – „*Договорените средства по Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. могат да се изплащат до 2015 г.*“ [1]. Вероятно, към средата на 2015 г. данните все още не са обработени и обобщени на национално ниво, за да няма информация за окончателното изпълнение на мерките към ПРСР.

Таблица 1. Информация за изпълнение на Мярка 121
Модернизиране на земеделските стопанства от ПРСР към 01.01.2013 г.

Мярка/Програма	Постъпили заявления		Одобрени заявления		Сключени договори		Извършени плащания	
	Брой	Разходи (лв.)	Брой	Разходи (лв.)	Брой	Одобрени разходи (лв.)	Брой	Платени разходи (лв.)
121 „Модернизиране на земеделските стопанства“	4 410	1 201 912 183	2 940	721 748 506	2 718	664 214 090	2 347	521 381 216
Общо по всички мерки към ПРСР	266 715	8 196 974 014	253 879	4 322 875 320	18 589	3 652 181 121	256 667	2 866 991 599

Източник: <<http://elitconsultbg.com>>

- **одобрените заявления** по М121МЗС са 1,16% от всички одобрени заявления към ПРСР с относителен дял на стойностното изражение в заявленията 16,70%;

- **сключените договори** по М121МЗС са 14,62% от всички сключени договори с относителен дял на стойностното изражение в заявленията 18,19%;

- **усвоените средства** по М121МЗС са почти 1/5 (18,18%) от всички усвоени средства по ПРСР.

Наблюдава се един сравнително нисък относителен дял на одобрените заявления спрямо постъпилите заявления по М121МЗС – 66,67%, докато за всички мерки към ПРСР това съотношение е 95%. Но сключените договори спрямо одобрените заявления по М121МЗС са 92,45%, докато за всички мерки към ПРСР това съотношение е едва 7,32%.

Усвояването, през годините, на средства по М121МЗС е представено в *таблица 2*.

Таблица 2. Информация за развитието на Мярка 121
„Модернизиране на земеделските стопанства“ през периода 2007-2012 г.

Периоди	Бюджет (лв.)	Показатели	
		Извършени плащания	
		Проекти (бр.)	Разходи (лв.)
2007-2013	1 039 328 745	-	-
Към 31.03.2009 г.	-	782	223 051 266
Към 31.03.2012	-	1 854	464 827 040
Към 01.01.2013 г.	-	2 347	521 381 216

Източник: <<http://elitconsultbg.com>>, <<http://www.cibolabg.com>>, <<http://www.europrogrami.com>> и собствени изчисления на база посочените информационни източници

Данните в таблицата показват:

- за **първите две години и три месеца** са извършени плащания по 782 проекта (средно за година по 375 проекта) в размер на 223 051 266 лв. (среден размер на усвоените средства за един проект 285 232 лв.);

- относителният дял на усвоените средства **към 31.03.2009 г.** спрямо бюджета за целия период е 21,46%;

- за **следващите три години** са извършени плащания по 1 072 проекта (средно за година по 357 проекта) и усвоените средства са 241 775 774 лв. (среден размер на усвоените средства за един проект 225 537 лв.);

- относителният дял на усвоените средства **към 31.03.2012 г.** спрямо бюджета за целия период е 44,72%;

- за следващите **9 месеца** са одобрени 493 проекта с размер на усвоените средства 56 554 176 лв. (среден размер на усвоените средства за един проект 114 714 лв.).

Наблюдава се, по увеличени брой проекти, активизиране на земеделските стопанства, но пък средният размер на усвоените средства по един проект намалява почти двойно в сравнение с предходния период. От анализа следва **изводът**, че вероятността предвидените в бюджета средства да бъдат усвоени напълно е много малка, тъй като, за шест години от действието на ПРСР и една година преди нейното изтичане, по *M121M3C* са усвоени едва 50,16% от средства³⁴. Причината може да се търси във факта, че през програмния период 2007-2013 г. *„за много държави-членки е трудно за кратък период от време да усвоят големите обеми средства от ЕС“* и *„фискалната ситуация в някои държави-членки е значително влошена и те изпитват затруднения да осигурят национално съфинансиране“* [4]. Друго собствено изследване и изчисления показват, че около 72 % от одобрените проекти по *M121M3C* са с предмет на дейност зърнени и маслодайни култури, а останалите 28 % се занимават с други селскостопански дейности [3].

Разкриване на връзката между *Мярка 121 „Модернизирание на земеделските стопанства“* и амортизационната политика

Усвоените средства от производителите на зърнено-житни и маслодайни култури съставляват около 75% от одобрените разходи и извършените плащания [7]. Описанието в проектите³⁵ на използваните по *M121M3C* средства кореспондира с целта на мярката *„подобряване конкурентоспособността на земеделците чрез реструктуриране и развитие на наличните материални мощности в стопанствата и насърчаване въвеждането на нови технически решения“* [14]. Именно новата техника ще подобри конкурентоспособността, но това е само първата стъпка към стабилност, развитие и растеж. Защото земеделското производство не само се нуждае от машини и оборудване, но и тяхното поддържане и възстановяване. А това е възможно само с една активна собствена амортизационна политика, тъй като тя би могла да повлияе върху финансовия резултат и паричната маса, която се използва за финансиране на инвестиционни проекти. Чрез амортизационната политика се определят разходите за амортизация. Те са фактор за ефективността от дейността и елемент на цената. Тя има отношения към конкурентоспособността на предприятията, а финансовият резултат е в основата на рентабилността. Освен това, ликвидността, като способност на активите да се превръщат в пари, е фактор предприятията да погасяват задълженията си, да извършват текущите си плащания, да създават добра организация на производствения процес и рационално управление на фирмената дейност. Всичко това е пряко или косвено свързано не само с финансовата стабилност и устойчивото развитие на предприятията, а и с възпроизводството на активите.

Връзката между дейността на земеделските предприятия, различните начини на финансиране и амортизационната политика е неоспорима, макар и незабележима на пръв поглед. Финансиранията помагат за закупуване на модерна и високопроизводителна техника, което води до повишаване ефективността от дейността. Използ-

³⁴ Този извод кореспондира с решението на Европа да удължи срока за изплащане на средствата по сключените договори.

³⁵ Средствата, по описанието на проектите, са използват за *„закупуване на модернизирани земеделска техника и прикачен инвентар за обработка на земеделската земя и модернизирание на стопанството“*, *„закупуване и доставка на технологично оборудване за земеделско стопанство“*, *„изграждане на силосно складово стопанство и закупуване на земеделска техника“*, *„модернизация на земеделското стопанство чрез закупуване на нови машини, необходими за подобряване на земеделския производствен процес и въвеждане на добри производствени практики“*, *„модернизирание на земеделското стопанство и повишаване конкурентоспособността му чрез закупуване на техника за обработка на почвата“* и др. под. [7].

ването на ДМА по предназначение е основание да се начисляват амортизации, с чийто размер се усвоява финансирането. Всяко отклонение от договорните условия води предприятията към затруднения и намалява техните възможности за самофинансиране. Различните доплащания и преференции са източник на финансови ресурси, не само към момента на получаването им, но и в перспектива чрез амортизационната политика.

Очертаване на ОСП на ЕС през новия програмен период 2014-2020

Общата рамка на ОСП на ЕС за следващите седем години след 2013 г. (за периода 2014-2020 г.) чертае запазване на двата стълба на ОСП. Необходим е един силен първи стълб (пазарни мерки), тъй като той дава възможност, от една страна, да бъдат запазени доходите на земеделските производители, а от друга – директно да се интервенира за решаване на проблемите на пазарите. Вторият стълб (ПРСР) също трябва да играе важна роля в модернизацията на производство и подобряване на ефективността му, като инвестициите и въвеждането на научните достижения в селското стопанство ще повишават конкурентоспособността на сектора. [8] Националните програми за развитие на селските райони пак се финансират от ЕЗФРСР, като общият размер на средствата за периода 2014-2020 г. е 2 338 млн. евро (4 573 млн. лв.)³⁶ [10]. Четирите приоритетни оси, съответстващи на основните направления, които ще се подкрепят, са [11]:

- Мярка 4 „Инвестиции в материални активи“;
- Мярка 6 „Развитие на стопанството и стопанската дейност“
- Мярка 8 „Инвестиции в развитието на горските територии и подобряване на жизнеспособността на горите“;
- „ЛИДЕР“.

Съответстваща на М121МЗС от програмен период 2007-2013 г. в новия програмен период е Мярка 4 „Инвестиции в материални активи“ с подмерки:

- 4.1. „Инвестиции в земеделските стопанства“;
- 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“;
- 4.3. „Инвестиции и инфраструктура“.

В най-голяма степен с М121МЗС кореспондира подмярка 4.1. „Инвестиции в земеделските стопанства“, което се доказва и от един от критериите за оценка на проектите – „*проекти, представени от млади земеделски стопани, които не са получавали подкрепа по мярката 121 „Модернизирани на земеделските стопанства“.....*” [11].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на ОСП на ЕС и нейното отражение върху амортизационната политика на земеделските предприятия у нас налага **изводът**, че създадената и създаващата се с европейска помощ инвестиционна среда следва да се използва и развива от българските земеделски производители. Един от начините за повишаване на инвестиционната мотивираност на предприемачите е „*чрез създаване на по-добри възможности за формиране на собствен ресурс посредством усъвършенстване механизма на ускорената амортизация на дълготрайните активи.*” [5].

³⁶ В сравнение с предходния програмен период, субсидиите през новия период са с 271 млн. евро (530 млн. лева) по-малко. Почти толкова по-малко, колкото са усвоените средства по М121МЗС за 6 години от действието на мярката през периода 2007-2013 (521 381 216 лв.).

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Блажева, Виолета. Българският аграрен сектор в контекста на „обновената“ обща селскостопанска политика на Европейския съюз. // *Народостопански архив*, 2014, №1, с. 20-32.
- [2]. Вълканов, Николай. Анализ на ефектите от прилагането на директните плащания на площ в България. Институт за пазарна икономика, май 2013 (Анализът е изготвен с подкрепата на фондация „Америка за България“), <<http://ime.bg>>, посетен на 31.07.2013.
- [3]. Димитрова, И. Амортизационната политика като средство за възпроизводство на капитала. Дисертационен труд. Русе, РУ „А. Кънчев, 2014.
- [4]. Здравков, Ивайло. Завесата се надига – програмен период 2014-2020. <<http://finansirane.eu>>, посетен на 04.07.2013.
- [5]. Петков, Л. Инструменти на държавната политика за постигане на по-висока инвестиционна активност в българското земеделие. // *Икономическа мисъл*, 2005, №1, с. 3-15.
- [6]. <http://europa.eu/pol/agr/index_bg.htm>, посетен на 07.07.2015.
- [7]. <<http://elitconsultbg.com>>, посетен на 20.06.2013 г.
- [8]. <<http://www.baf-bg.org>>, посетен на 15.06.2013 г.
- [9]. <<http://www.cibolabg.com>>, посетен на 14.07.2013 г.
- [10]. <http://www.cibolabg.com/sapard/eu_eafnd.php>, посетен на 11.07.2015 г.
- [11]. <http://www.cibolabg.com/sapard/eu_eafnd/agro.php>, посетен на 11.07.2015 г.
- [12]. <<http://www.euoprogrami.com>>, посетен на 04.07.2013 г.
- [13]. <http://www.euoparl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.2.6.html>, посетен на 07.07.2015.
- [14]. <http://www.mzh.government.bg/mzh/bg/norm_aktove/proj_norm_akt.aspx>, посетен на 07.07.2015].

Използвани съкращения:

ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕЗФГЗ	Европейски земеделски фонд за гарантиране на земеделието
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕС	Европейски съюз
М121МЗС	Мярка 121 Модернизиране на земеделските стопанства
НДП	Национални доплащания за площ
ОСП	Обща селскостопанска политика
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
СЕП	Схема за единно плащане
СЕПП	Схема за единно плащане на площ

За контакти:

д-р Иванка Димитрова, Катедра “Икономика”, Факултет „Бизнес и мениджмънт”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-888 416, e-mail: maidimitrova@uni-ruse.bg